

GYÖRTELEK KÖZSÉG TÖRTÉNELME

A község jelenlegi címerének egy régi, 1834-ben készült pecsétábrázolás adott támpontot.

A címeren szereplő, kivont kardot tartó lovas huszár, az ezüst sisak és az ötágú sisakkorona a nemesi községek általános jelképét tükrözi, míg a sisakkoronából kihajló két aranyló búzalkasz és három ezüsthál az itt élők életmódját jelképezi a címertan szabályai szerint.

Történelme: Az eredeti névalak Giurtheleke (Györtelek) olyan birtokot jelent, amely egy György nevű személy tulajdona volt. Ennek az előzménye, hogy 1362-94 között valóban említik Csaholyi Sebestyén mester fiai között Györgyöt, így joggal tekinthető ez a György a település névadójának. 1399-ben az elpusztult Mácsa lakóinak egy rész ide költözött, vagy erőszakkal ide telepítették őket. Győrtelek a XVIII. század végétől a XIX. század végéig a gróf Károlyi, Ilosvay, Irinyi, Patay családoké volt, ezt követően a legnagyobb birtokosa Jékey Zsigmond és Németh Elemér volt. 1452-ben Gertheleke, Geregteleke, Gergthelek, 1477-ben Gyerthelek néven jegyezték. A név mai alakja (Győrtelek) téves, ugyanis a hivatalos szervek a XIX. század közepe táján Győr nevével kapcsolták össze. Szerencsére a község névtábláján már néhány éve a helyes alakjában, a történelmi tényeknek is megfelelő Györtelekként szerepel. Régi birtokosai a Csaholyiak voltak. 1333-ban Csaholyi Sebestyén György fiának adta, és Szirmay szerint Györgytelekeként nevezte el. Igen régen megült hely volt, még látszik az a földsánc, amely a község határában a Szamostól indul ki és hosszan elnyúlva, lassanként beleolvad a tájba.

A Szamos árvize szinte évente elöntötte a falut. Az 1970-es nagy tiszai árvíz alkalmával a Szamos töltése kiszakadt, így a község nagyobb része víz alá került. A lakosok közül ekkor sokan a közeli városban, Mátészalkán építettek új otthon maguknak. Az árvíz után csak egy utca maradt épségben, ahol a mai napig láthatók a népi építészet szép emlékei, a tornácos házak.

Emlékeinkből megmaradt a „Felső utca”, „Fő utca”

(ma: Kossuth utca) a falu leghosszabb utcája. Népi név, 1948 előtt ez volt a hivatalos neve is, melyet a méretéről kapta. Itt voltak a legfontosabb középületek: tanácsi kirendeltség, bolt,

általános iskola, Áfész központ. Győrtelek főutcája nemzetközi útvonalnak számít, hatalmas forgalommal. Aki gyakran jár erre, tanúja lehet a megújulásnak. Mai neve Kossuth utca.

A következő, amire érdemes emlékeznünk az „Alsó utca.” A Fő utcáról ágazik el, a település legrégebbi utcája. Közvetlenül a Holt-Szamos mellett húzódott, és a mai napig is Alsó utca néven mondják. Az öregek elmondása szerint itt állt a falu régi református temploma is, a Szamos vize azonban elpusztította, elhordta. A hajdani időket idézi az utca népi neve, a Szamos utca is. A folyópart elmozsarasodása, leszakadozása a település irányának megváltoztatására kényszerítette a lakosságot: a mederrel párhuzamosan, északról délre tolódott el a terjeszkedés iránya, a part mentén több ház nem épült. Miután kialakult az új utca, hivatalos neve Rákóczi utca lett. A Rákóczi utcának a külterülettel szomszédos része a Szeg-vég. Nevét onnan kapta, hogy a Szeg nevű dűlővel határos, annak a vége.

A községnek két vasútállomása van. A Felső-állomás a Kocsordra vezető országút mellett van. Közlekedés szempontjából a központi állomáshoz (Mátészalkához), méreténél fogva Kis-állomásnak nevezték.

A Kis-állomással átellenben található a „Kotymán”. A források szerint hajdan tó volt. Később kiszáradt, de az 1970. évi árvíz után ismét víz állt benne. A kotymán szó jelentése: 'vízjárta hely'. Napjainkban jelenleg a meder ki van száradva, nádas szegélyezi a meder oldalát.

Az Alsó-állomás eredetileg Jékey Lászlónak, illetve az apjának a tanyájához tartozott. Erre utal a korábbi népi neve: Jékey-állomás, hivatalosabban Győrtelek-Jékey-tanya vasútállomás. A tanya fokozatosan visszafejlődött, és már

csak az állomás épülete áll itt. Az Alsó-állomás név arra utal, hogy távolabb esik a központtól (Mátészalkától), mint a Felső-állomás. Újabb népi neve Nagy-állomás, ezt a méretéről kapta, mai hivatalos elnevezése:

Győrtelek-alsó.

A vasútállomást a Szabolcsi Építők útján haladva érhetjük el. Az utca a hivatalos nevét a községben az újjáépítést végző Szabolcs-Szatmár Megyei Állami Építőipari Vállalat (SZÁÉV) neve alapján kapta.

Az utat keresztező vasút vonalát átlépve a Nagyecsedre vezető országút belterületi szakaszára érünk, az Ecsedi útra. Az 1970-es árvízben elpusztult, majd ezt is újjáépítették. Az egész árvíz súlytotta vidéken itt adták át az első házat 1970. június 12-én.

A Kossuth utcával párhuzamosan halad az Akácfa utca. Nem voltak benne lakóházak, a legvégén található a vízügy épülete és kútja. Népi neve Düllő út, mert a határba vezet, hivatalos nevét 1960-ban kapta az utat szegélyező akácfa sorról.

Az Új-telep egyik utcája az Arany János utca, 1945 után nyitották. Az árvíz szintén elpusztította ezt az utcát, de az újjáépítés során itt is új házak épültek. Vele párhuzamosan szintén a főútról nyílik az Árpád utca, melyet 1938-tól tartanak számon. Vele szintén párhuzamos a Dózsa utca, szintén 1938-tól jegyzik. Hivatalos neve Dózsa György utca, népi neve második Új-sor, mely a Pécsi-taghoz vezető utcában folytatódik a határba. A tagban egy lakóház és néhány gazdasági épület található, 1980. január 1-én hármán laktak.

Községünk jelentős emlékműve volt, ami sajnos lebontásra került, a Csizmadia-kastély. A Kossuth utcán volt található, Csizmadia Jánosé volt. A kastély gazdasági udvarában raktár, magtár, juhdólya állt. Korábban itt volt a helyi Aranykalász Tsz központja, ezért „téjész” udvarként emlegették a helyi gazdákat.

A Csizmadia-kastély 1990-től védett műemlék volt.

A kúria- és kastély épületek mellé szinte minden esetben társult egy jelentősebb park, illetve kert is, függetlenül attól, hogy az épület elsődleges funkciója mi volt. E kertek, parkok főépület közeli része többnyire reprezentációs célokat szolgált, azaz díszkertként, díszparkként volt kialakítva még akkor is, ha egyébként maga a kúria és környezete elsősorban uradalmi, azaz gazdasági épület volt. E jelentős épületekhez kapcsolódó, nem kevésbé jelentős kertek, parkok a történeti kertek.

Vájás: Az Ecsedi-láp vizének elvezetésére ásták. „Gróf Károlyi Antal által tervezett és készítettett egy nagy költséggel járó árok, mely vájásnak nevezetik, mely

Györtelek községnél a Szamosba foly, melynek célja, hogy az Ecsedi lápról a víz a Szamosba vezettessék.”

A csatorna Nagyecsednél csatlakozik a

Krasznához, torkolata előtt felveszi a Lápi-főcsatornának, és a Kocsordi-főcsatornának a vizét is. Az innenső vége Györtelek belterületének szélén Pusztalak közelében torkollik a Holt-Szamosba. 9 km hosszúságával régen Nagy-Vájásnak nevezték.

A településhez tartozik Holt-Szamos egyik kanyarulata, régen szilfák voltak e területen ezért kapta a Szilas-kanyar nevet.

A Kossuth utcáról látható a Jézus Szíve-kápolna nevű római katolikus templom, amely 1927-ben épült külön haranglábbal. Alapítója a helyi földesúri család nőtagja, Jékey Istvánné volt.

A falu református temploma egyszerű, klasszicista, félkörívvél záródó teremtemplom. Följegyeztek itt egy 1731-ből vagy 1759-ből való református fatemplomot, amelyet a Szamos elöntött. Helyette 1781-ben új fatemplomot építettek, 1822-ben téglából emelték a most látható templomot, az 1765-ből való fatornyát 1871-ben cserélték fel a mai, boltzott helyiségekkel körülvett eklektikus homlokzati toronnyal.

Györtelek központjában áll a Háborús emlékmű, mely a II. világháborúban elesett Györteleken élt hősök emlékére épült. „Ha látsz út menti keresztet, Vándor, állj meg egy percet, olvasd a hősök névsorát!”

Szintén itt található az elhunyt pedagógusoknak emléket állító kopjafa. „Gyűjts egy mécses az elhunyt pedagógusok emlékére, tegyük fényt az ablakainkba, ne feledjük őket, egykori tanítóinkat.”

Jelenleg a településen működik a Fekete István Általános Iskola, Napsugár Óvoda és Konyha, Szatmári Kistérségi Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálat, Kéz a kézben Nyugdíjas Klub, Művelődési Ház és Könyvtár, Falugazdász szolgálat. Egészségügyi ellátás is megoldott, Háziorvosi és Védőnői szolgálattal, valamint a rászorulókat ellátására Szociális Otthon is segíti a lakosságot.

